

Att lyssna på barn i familjehem – en nationell brukarundersökning om familjehemsplacerade barns upplevelser av vården

Kortversion

24 mars 2021

Varför en brukarundersökning för familjehemsplacerade barn?

- Forskning och statliga utredningar har visat på stora brister inom familjehemsvården.
- Det saknas övergripande kunskap om familjehemsplacerade barn, livsvillkor under vårdtiden.
- Socialstyrelsen har tillsammans med Barnombudsmannen haft ett uppdrag från regeringen om att utveckla och pröva en modell för att lyssna på barn i familjehem.
- Modellen har prövats i en pilotstudie med 17 deltagande kommuner och 103 deltagande barn.
- Barnkonventionen är lag sedan 1 januari 2020.

Syfte

- Låta familjehemsplacerade barn komma till tals under pågående placering.
- Låta barnens upplevelser bidra till att utveckla familjehemsvården på nationell nivå.

Undersökningens kunskapsunderlag

Förstudie - vad vill familjehemsplacerade barn själva bli tillfrågade om

Kunskapsöversikt – vad påverkar reliabiliteten i intervjuer med barn

Litteraturstudie – mät- och metodteknik vid intervjuer av barn

Undersökningens kunskapsunderlag

Utredning – etisk aspekter på att intervjua barn

Referensgrupp med forskare med expertkunskap inom området

Referensgrupp av praktiker med inriktning på social barnavård

Brukarundersökningens genomförande

Genomförande

- 57 kommuner i hela Sverige (en kontaktperson per kommun)
- 341 familjehemsplacerade barn i åldrarna 9 till 17 år
- Projektorganisation med projektledare, samordnare, 23 intervjuare (psykologer/terapeuter) och enkätstödjare (lärare, förskolelärare/socialarbetare) samt teknikansvarig
- Databesamling pågick under 7 månader.

Insamling av data

- Intervjuenkät för barn 9–14 år, genomförd av intervjuare med stöd av intervjuguide
- Enkät för barn 15–17 år, genomförd av barnet själv med stöd av enkätstödjare
- Uppföljningsenkät dagen efter där barnen blir kontaktade per telefon av intervjuaren eller enkätstödjaren.

Fem frågeområden i intervjuer och enkäter

- Kontakt med socialtjänsten
- Relation till familjehemmet och materiella resurser
- Kontakt med familj och nätverk
- Skola, kompisar och fritid
- Hälsa och mående

Undersökningens resultat

Övergripande resultat

- De flesta av barnen säger att de har det bra i sitt familjehem. Familjehemsföräldrarna är snälla och barnen känner sig trygga. De får stöd och hjälp, både känslomässigt och praktiskt. De flesta av de yngre barnen vänder sig i första hand till familjehemsföräldrarna när de känner sig ledsna eller mår dåligt, medan de äldre barnen litar till kompisarna.
- Så gott som alla barnen går i skolan och de allra flesta har fritidsaktiviteter och kompisar som de umgås med på fritiden.
- De flesta av barnen har också kontakt med sin egen familj och är nöjda med omfattningen av den kontakten.

Övergripande resultat

- När det gäller relationen till socialsekreteraren visar resultaten på en större variation, både avseende omfattning och karaktär. Många av barnen upplever relationen till socialsekreteraren som i huvudsak positiv, trots att socialtjänsten ofta brister i kontinuitet och tillgänglighet.
- Samtidigt finns det ett antal barn som inte har en förtroendefull relation till socialtjänsten och som inte uppfattar sig som delaktiga.
- Ett bekymmersamt resultat i undersökningen är att mindre än hälften av barnen säger sig ha fått information om vilka rättigheter de har medan de bor i ett familjehem.

Övergripande resultat

- De flesta av de placerade barnen har det relativt bra i sina familjehem men det finns en mindre grupp barn, för vilken vare sig socialtjänst eller familjehem tycks kunna erbjuda barnen en trygg och säker vård. Tvärtom beskriver barnen en utsatt livssituation, där de verkar sakna en förtroendefull relation, både till familjehemmet och till socialtjänsten.

”Det finns inget som är bra alls, men många saker som är dåliga. Dom försöker ha rätt. Dom vill inte bli ägda och vill inte låta barnen ha rätt.”

POJKE, 12–14 ÅR

”Allt är bra, de är helt underbara. Älskar dom som min egen familj och de känner mig innan och utan. Allt bra man kan säga om en person, det säger jag om dom. Kommer ha med dom livet ut, de är min familj, även hela deras släkt som jag har kontakt med.”

FLICKA 15–17 ÅR

Resultat utifrån område

Resultat utifrån område – barnens relation till socialsekreteraren

- Närmare två av tre barn har bytt socialsekreterare, drygt hälften upplever det positivt.
- Mer än vart tredje barn anser sig få tag på socialsekreterare.
- Tre av fyra barn upplever de kan lita på socialsekreterare.
- Två av tre barn uttrycker att socialsekreteraren lyssnar.

Resultat utifrån område – barnens relation till socialsekreteraren

- Drygt hälften upplever att de får hjälp av socialsekreteraren.
- Var femte barn tycker inte socialsekreteraren tar hänsyn till dem när de bestämmer om det som berör dem.
- Mindre än två av tre barn besökte familjehemmet innan flytten dit.

"Hon liksom peppar hela tiden om något är svårt. Hon känns som en mamma för en. Jag var både arg, ledsen och förvirrad innan men hon kan hjälpa mig."

POJKE, 12–14 ÅR

"Jag har bytt många gånger, jag tror det blir sju olika. De är jobbigt att byta så ofta, det känns som att förlora en vän, någon som jag har lärt känna mycket."

FLICKA 12–14 ÅR

Resultat utifrån område – barnens relation till familjehemmet

- Nästan samtliga barn trivs i familjehemmet. De yngre är något mer positiva än de äldre.
- Knappt tre av fyra barn upplever familjehemmet som snälla och känner sig trygga.
- Mer än hälften av barnen har inte fått information om sina rättigheter som familjehemsplacerade barn.
- Vart tredje barn upplever att de kan vara sig själva i familjehemmet.

Resultat utifrån område – barnens relation till familjehemmet

Barnens känsla av delaktighet fångas in av om de blir lyssnade på, om de får stöd att berätta det som är viktigt, om deras synpunkter beaktas.

- Två av tre barn känner sig lyssnade på och att de får stöd att berätta det som är viktigt.
- Vart tredje barn upplever dock att de inte får vara med och bestämma.

Resultat utifrån område – barnens materiella standard

- Flesta äldre barnen har tillgång till dator eller iPad.
- Endast ett barn bland de äldre saknar egen mobil, dock några fler bland de yngre.
- Nästan alla barn har eget rum.
- De flesta barn har egen nyckel.
- De flesta har månadspeng.

Resultat utifrån område – barnens kontakt med familj och nätverk

- De flesta barn har kontakt med sin familj eller nätverk och är nöjda och tycker de har lagom kontakt.
- Vart tionde barn saknar helt kontakt med sin familj eller nätverk, varav drygt hälften är ensamkommande barn.
- Vart fjärde barn vill ha förändrad kontakt med sina föräldrar eller syskon, antingen tätare kontakt eller mindre kontakt (önskar några få).

Jag bor med min lillebror.
Pappa är död. Mamma kan jag ringa men vi träffas inte ofta. Jag har en liten halvsyster som bor med mamma, hon är ungefär ett år. Jag skulle vilja träffa henne mer. Om mamma är nykter skulle jag vilja träffa henne mer också. Jag önskar att mamma inte drack.

FLICKA 12–14 ÅR

”Ja, jag har kontakt, men jag skulle vilja ha min mamma mindre nära. Att hon inte hörde av sig så ofta, att hon (inte) behöver att jag tar hand om henne”.

FLICKA 15–17 ÅR

Resultat utifrån område – barnens hälsa och mående

- Många barn har gjort en hälsoundersökning.
- Drygt hälften av de äldre barnen har besökt ungdomsmottagning.
- Tre av fyra barn har fått hjälp med medicin.
- Yngre barnen – familjehemmet följer oftast med till tandläkare/läkare, i övrigt oftast de biologiska föräldrarna.
- Äldre barnen – familjehemmet är ett stöd vid läkarbesök, men de går själva till tandläkaren.

Resultat utifrån område – barnens hälsa och mående

- Några få barn saknar sällskap vid läkarbesök.
- Yngre barnen: främst familjehemsföräldrarna och skolan som ger stöd när de är ledsna.
- Äldre barnen: främst kompisar som ger stöd när de är ledsna.
- Några få barn har ingen att prata med.
- Var tredje bland de yngre och varannan bland de äldre barnen har gått på behandling innan placering.
- Två av tre barn har fortsatt behandlingskontakten.

Resultat utifrån område – barnens skolgång

- Nästan alla barn går i skolan, tycker det går bra och trivs.
- Vart tionde barn känner sig inte trygg i skolan.
- Vart fjärde barn har mobbats.
- Knappt en tredjedel av barnen har skolkat någon gång, en mindre del många gånger.
- Nästan alla barn anser att familjehemsföräldrarna känner till deras mentor/lärare.

Resultat utifrån område – barnens skolgång

- Två av tre barn uppger att de får hjälp med läxorna.
- De flesta barnen har kompisar, förutom de med funktionsnedsättningar där många saknar kompis.
- De flesta barn anser att familjehemmet känner till deras kompisar.
- Två av tre barn har fritidsaktivitet och är nöjda med det.

”Skolan är inte bästa stället för ett barn som har mycket problem. Det är inte ett tryggt område för barn. De vuxna kan inte hjälpa oss barn, de vet inte vad de ska göra med oss.”

FLICKA 15–17 ÅR

”En kille kallade mig tjock och ful. Jag ville inte gå till skolan så jag sa till min lärare och det ordnade upp sig.”

POJKE 9–11 ÅR

Refleksioner kring resultatet

Reflektioner kring resultatet

1. Förutsättningar för kontinuitet
2. Barnrättsperspektiv
3. Stöd och uppföljning till familjehemmen
4. Strukturerat stöd kring hälsa och skolgång

1. Förutsättningar för kontinuitet

Kontinuerlig och varaktig kontakt är en viktig förutsättning för att barn ska kunna etablera en tillitsfull relation till socialsekreteraren. God relation är grunden för att barnet ska känna delaktighet, bli lyssnad på och ha möjlighet att påverka. Två av tre barn har bytt socialsekreterare minst en gång. Barnen berättar om hur byten av socialsekreterare får negativa konsekvenser för känslan av tillit och trygghet. De förväntas skapa en ny relation till nästa, när den socialsekreteraren när som helst kan bytas ut utan att barnet kan påverka det.

2. Barnrättsperspektiv

Utifrån ett barnrättsperspektiv har alla barn rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem. Delaktighet handlar om att barnet får adekvat information, blir lyssnad på och att barnets åsikt tillmäts betydelse. Mindre än hälften av barnen svarar att de blivit informerade om sina rättigheter som boende i familjehem. Även om många är positiva till sin socialsekreterare pekar resultatet ändå på att barnens rätt till delaktighet och inflytande kan behöva stärkas. Forskning menar att socialsekreterare ser relationskapande arbete som primärt men att de organisatoriska ofta tar över. Organisatoriska förändringar skulle kunna förbättra socialsekreterarnas möjlighet att se till att barnen får sin rätt till delaktighet och inflytande tillgodosedda.

3. Stöd och uppföljning till familjehemmen

I undersökningen framkom en grupp av barn som levde i en särskilt utsatt situation, med små möjligheter att kunna påverka den. Här handlar det om familjehemmets ansvar att etablera trygga och tillitsfulla relationer. Om en trygg relation saknas och barnet inte får sina behov tillgodosedda finns risk att placeringen avslutas i förtid - sammanbrott. För att fånga upp en eskalerande situation som riskerar att sluta i sammanbrott är det viktigt att socialtjänsten gör systematiska, regelbundna och täta uppföljningar av barnens situation. Det ger också möjlighet att identifiera familjehemmens individuella behov av stöd och handledning i vården av barnet.

4. Strukturerat stöd kring hälsa och skolgång

Forskning visar att socialtjänsten delvis brister i sitt uppföljningsansvar gällande de familjehemsplacerade barnens hälsa och skolgång. En stor del av barnen i undersökningen hade pågående behandling vid placering och för ungefär vart tredje barn avbröts behandlingen efter placering, dock oklart av vilket skäl. Skolan är en viktig framgångsfaktor och placerade barn har ofta en problematisk skolgång. Även om barnen var positiva till skolan framkom berättelser om mobbing, otrygghet och avsaknad av stöd med läxläsning. SBU lyfter upp exempel på ett strukturerat arbetssätt med personliga hälsokort för att höja kvalitén inom hälsoområdet och skolstödande insatser som Skolfam, Parent Reading och Letterbox Club för att bättre kunna stödja barnens skolgång.

Den minsta
rösten ska vara
den starkaste

**Läs hela rapporten på
kunskapsguiden.se och socialstyrelsen.se**